

ASOS JOURNAL

The Journal of Academic Social Science

Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, Yıl: 9, Sayı: 120, Eylöl 2021, s. 157-175

ISSN: 2148-2489 Doi Number: <http://dx.doi.org/10.29228/ASOS.52438>

Yayın Geliř Tarihi / Article Arrival Date

23.08.2021

Yayımlanma Tarihi / The Publication Date

29.09.2021

Arř. Gör. Batuhan ER

İstanbul Gedik Üniversitesi, Spor Bilimleri Faköltesi
batuhaner32@hotmail.com

Doktora Öğrencisi Özge YAVAŞ TEZ

Manisa Celal Bayar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü
ozgeyavas@hotmail.com.tr

Doç. Dr. Pınar GÜZEL GÜRBÜZ

Manisa Celal Bayar Üniversitesi, Spor Bilimleri Faköltesi
pnrguzel@yahoo.com

Doç. Dr. Melike ESENTAŞ DEVECİ

Manisa Celal Bayar Üniversitesi, Spor Bilimleri Faköltesi
melike.esentas@windowslive.com

Öğr. Gör. Devrim ZERENGÖK

Manisa Celal Bayar Üniversitesi
devrimzerengok@gmail.com

SERBEST ZAMAN ZANAATKÂRLIĞI ÖLÇEĞİ TÜRKÇE VERSİYONUNUN GEÇERLİLİK VE GÜVENİRLİK ÇALIŞMASI

Öz

Bu çalışmanın amacı serbest zamanlarını değerlendirmek isteyen “serbest zaman zanaatkârlarının” serbest zaman zanaatkârlığına yönelik kaynakları kullanım düzeylerinin belirlenebilmesi amacıyla Tsaur, Yen, Yang ve Yen (2020) tarafından geliştirilmiş olan Serbest Zaman Zanaatkârlığı Ölçeği'nin (SZZÖ) Türk kültürü için geçerlik ve güvenirliliğinin test edilmesidir. Bu doğrultuda çalışma çeşitli kategorilerde serbest zaman etkinliklerine katılan (ev içi serbest zaman etkinlikleri, açık-kapalı alanlarda gerçekleştirilen serbest zaman etkinlikleri, doğa ve macera

rekreasyonu etkinlikleri, sosyal ve kültürel serbest zaman etkinlikleri) ve yaşları 17 ile 75 arasında değişen 397 katılımcı üzerinde yürütülmüştür. Çalışma kapsamında gerçekleştirilen AFA ve DFA analizleri sonucunda SZZÖ'nün 16 maddelik 4 faktörlü yapısı (yapısal serbest zaman kaynaklarının artırılması, zorlu serbest zaman taleplerinin artırılması, sosyal serbest zaman kaynaklarının artırılması, serbest zaman engellerinin azaltılması) için verilerin mükemmel uyum indeksleri gösterdiği belirlenmiştir. Sonuç olarak SZZÖ'nin 4 faktörlü 16 maddelik Türkçe versiyonunun serbest zaman katılımcılarının serbest zaman zanaatkârlığı kaynaklarını kullanım düzeylerinin belirlenebilmesi için kullanılabilecek geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olduğu belirlenmiştir.

Anahtar kelimeler: Serbest zaman, serbest zaman zanaatkârlığı, zanaatkârlık davranışı, ölçek geçerlilik ve güvenirlik, ciddi serbest zaman.

VALIDITY AND RELIABILITY STUDY OF THE TURKISH VERSION OF THE LEISURE CRAFTING SCALE

Abstract

The aim of this study is to test the validity and reliability of “Leisure Crafting” scale developed by Tsauro, Yen, Yang ve Yen (2020) within Turkish culture and to determine the level of leisure resources use of “leisure crafters” who would like to make use of their lesiure time. In this respect we conducted the study with 397 participants aged between 17 and 75 who participated in free time activities in various categories (indoor free time activities, outdoor and indoor leisure activities, nature and adventure recreation activities, social and cultural leisure activities). As a result of the EFA and CFA analyzes carried out within the scope of the study, it was determined that the data showed perfect fit indices for the 16-item 4-factor structure of Leisure Crafting Scale (increasing structural leisure resources, increasing demanding leisure demands, increasing social leisure resources, reducing leisure barriers). As a result, it has been determined that the Turkish version of the 4-factor, 16-item Turkish version of the Leisure Crafting Scale is a valid and reliable measurement tool that can be used to determine the level of use of leisure time crafting resources by leisure participants.

Keywords: Leisure, leisure crafting, crafting behavior, scale validity and reliability, serious leisure.

GİRİŞ

Serbest zaman çalışmaları içerisinde son dönemde uluslararası literatürde kayda değer bir önem kazanan zanaatkârlık kavramı incelendiğinde, bilinçli olarak icra edilen etkinlikte ustalaşma/uzmanlaşmayı ifade ettiği gibi; bir alanda çalışmaya ve beceri kazanarak hayatı kolaylaştırma bununla birlikte kişinin kendi yararına çaba gösterdiği şeyleri en iyi şekilde ortaya çıkarması olarak belirtilebilir. Günümüz düşünürlerinden Richard Sennett bu kavramı “yalnızca bir işi kendisi için iyi yapmak” olarak savunup bir eleştiri getirmektedir. Bununla birlikte Sennett'e göre kişinin kendini bir işe adanması, bir işi en iyi şekilde yapmaya çabalayan herkesin zanaatkâr olması ve dolayısıyla zanaatkârlığın maddesel bir anlamdan ötede bilişsel ve zihinsel bir süreç olarak motivasyon ve beceri üzerine inşa edilmesi gereken bir süreci tanımladığı söylenebilir (Osmanlı, 2017). Zanaatkâr kelimesi TDK'ya göre “insanların maddeye dayanan

gereksinimlerini karşılamak için yapılan, öğrenimle birlikte deneyim, beceri ve ustalık gerektiren iş” olarak tanımlanmıştır (TDK, 2021). Bu tanım ve uluslararası literatürdeki “leisure crafting” kavramının içeriğinden de yola çıkarak, ulusal literatür incelendiğinde mevcut kavramla ilişkili “job crafting” ifadesinin iş zanaatkârlığı (Yavuz ve Artan, 2019), iş şekillendirme (Oruç, 2019), iş yapılandırma (Uysal vd., 2018) ve iş becerikliliği olarak yine farklı şekillerde ele alındığı görülmektedir. Birçok çalışmada kavramın “iş becerikliliği” (Akın vd., 2014; Kerse, 2017, 2019; Kerse ve Babadağ, 2019; Akçakanat vd., 2019; Etlik vd., 2019) olarak yer almasına karşın serbest zaman çalışmaları açısından beceri, hüner ya da işi ustalıklı yapma ifadelerinin yetersiz kalacağı ve “zanaatkâr” kavramının daha kapsayıcı bir anlamı ortaya koyacağı düşünülerek kavramın literatüre “serbest zaman zanaatkârlığı” olarak kazandırılmasının doğru olabileceği söylenebilir. “Leisure crafting” kavramının Türkçe’ye çevirisinde “serbest zamanda zanaatkârlık, beceri, hüner ya da bir işi ustalıklı yapma” anlamını ifade ettiği görülürken; “zanaatkârlık” kavramının ifade edilmek isteneni açıkça belirteceği ve bu kavram dışındaki ifadelerin “leisure crafting” ifadesinin uluslararası literatürdeki içeriğini ve anlamını yeterli olarak ortaya koyamayacağı düşünülmüş, bu anlamda çalışmada “serbest zaman zanaatkârlığı” kavramı olarak kullanılmıştır. Yavuz ve Artan (2019) çalışmalarında “leisure crafting” ile ilişkili olan kavramı “iş zanaatkârlığı (job crafting)” olarak ele aldıkları görülüp; zanaatkârlığın yalnızca dar bir anlamda el ile üretilen fiziki nesnelere olarak ele alınamayacağını ve çiftçi, şair, heykeltıraş ya da seramik ustasının da zanaatkâr olarak kabul edilip kavramın sadece el emeği olarak ifade edilmemesi gerektiğini vurgulamışlardır. Doğan (2009) da benzer şekilde üretim biçimi ya da maddiyatı ifade eden bir durum anlaşılrsa da zanaatkârlığın bu durumdan farklı olabileceği müzik icra eden bir müzisyen, doktor, bilgisayar programcısı, mimar ya da laboratuvar teknisyeninin de ortak bir paydada değerlendirilebileceği ifade edilmiştir. Bu zanaatkârlık çatısının ise ortak özelliği olarak “uzun bir zaman aralığında becerinin edinilmesi ve edinilen bu becerinin yalnızca üretim yapmak değil, sorunlar karşısında üretilenin tamir edilmesi için de kullanılabilmesi” vurgusu yapıldığı görülmektedir. Bu yaklaşımın da serbest zaman zanaatkârlığı kavramının içeriğiyle örtüştüğü söylenebilir.

Serbest zaman zanaatkârlığı kavramı incelendiğinde ise kavramın ciddi serbest zaman perspektifi içerisinde belirtildiği üzere, kayıtsız ve spontane olmaktan ziyade, planlı ve etkin katılımı sağlanabileceği ifade edilmektedir (Stebbins 2001; Petrou Bakker 2016; Tsaour vd., 2020). Petrou ve Bakker (2016) serbest zaman zanaatkârlığını, “serbest zaman etkinliklerinde belirli amaçların, insan ilişkilerinin, öğrenmenin ve gelişimin etkin bir şekilde takibi” olarak tanımlamıştır. Petrou, Bakker ve Heuvel (2017) ise belirtilen serbest zaman etkinliklerinin, zorlu hedefler gerektiren ya da ilham verici şekilde kişisel ilişkiler için fırsatlar sunabilen etkinlikler olduğunu ifade etmişlerdir. Bununla birlikte serbest zaman zanaatkârlığının, iş zanaatkârlığı ile ilişkili olduğuna değinilmiştir. Serbest zaman zanaatkârlığı ile ilişkilendirilen iş zanaatkârlığı kavramı da Wrzesniewski ve Dutton (2001) tarafından “bireylerin görevleri veya işlerinin sınırları içerisinde yaptıkları fiziksel ve bilişsel değişiklikler” olarak tanımlanırken; Berg vd. (2008) ise “çalışanların kendi işlerini, iş memnuniyetini, bağlılığı, dayanıklılığı ve işte gelişmeyi teşvik edecek şekilde yeniden tasarlamak için yaptıkları” olarak ifade etmiştir. Tims vd. (2012) ise başka bir tanımlamayla “çalışanların iş taleplerini ve iş kaynaklarını kişisel yetenekleri ve ihtiyaçları ile dengelemek için yapabilecekleri” iş zanaatkârlığı olarak ifade etmişlerdir. Tims vd. (2012) tarafından ortaya konan iş zanaatkârlığı tanımının serbest zaman zanaatkârlığının açıklanmasına ilişkin en yakın tanım olduğu da söylenebilir. Tsaour vd. (2020) ise serbest zaman zanaatkârlığını “bireylerin kişisel yeteneklerini ve ihtiyaçlarını kullanarak

serbest zaman taleplerini ve kaynaklarını dengelediği, aktif olarak başlatılan bir eylem” olarak tanımlamıştır. Burada ifade edilen serbest zaman kaynakları, serbest zaman hedeflerine ulaşmak için mevcut kaynakları ifade ederken; serbest zaman talepleri ise serbest zaman aktivitesi katılımı için gerekli zihinsel ve fiziksel çaba ile becerileri belirtmektedir (Kelly vd., 2020; Tsaur vd., 2020). Serbest zaman zanaatkârlığı, yeni bir dil öğrenme veya yeni bir spor etkinliğine katılım gibi becerileri geliştirmeye yönelik durumlara karar verme ve bağlılık süreci olarak ifade edilebileceği gibi, serbest zaman etkinliklerine katılmaktan farklı olarak yeni zorluklar arama ve bunlara bağlılığın serbest zaman zanaatkârlığının yapısı için önemli bir unsur olduğu söylenebilir (Abdel Hadi vd., 2020).

Son yıllarda serbest zaman çalışmaları alanında, serbest zaman zanaatkârlığı kavramı yapılan bazı çalışmalarla öne çıkmaktadır (Berg vd., 2010; Petrou ve Bakker 2016; Petrou vd., 2017; Ugwu 2017; Pöllänen ve Voutilainen 2018; Chen 2020; Abdel Hadi vd., 2021). Bu çalışmalar incelendiğinde; Berg vd. (2010) serbest zaman zanaatkârlığının dolaylı deneyim ve hobi katılımı olmak üzere iki yolla gerçekleştirilebileceğini ifade etmişlerdir. Dolaylı deneyim, farklı bireylerin katılımıyla (aile, arkadaşlar ya da ünlüler) doyum sağlamayı içeren, keyifli ve anlamlı deneyimler olarak belirtilirken; hobi katılımı, bireylerin zevk ve eğlenceye ulaşmak için serbest zaman ve gönüllü etkinliklere katıldığında ortaya çıkmaktadır. Serbest zaman etkinliklerinde ortaya çıkan, serbest zaman zanaatkârlığı boyutlarından ilki planlı ve etkin takibi içermesidir (Stebbins 2001). Bununla birlikte bir diğer boyut ise zorluklardır. Bu zorluklarla başa çıkma durumu bireyin yeterliliği ile ilişkili olmakla birlikte, deneyimleme ve öğrenme fırsatı sunar. Serbest zaman zanaatkârlığı sistematik bir hedef belirleme ve kendini geliştirme sürecini temsil ederken, bireyler etkinlikleri seçmekte özgürdür. Katılımcılar motivasyon, kişisel beceri ve öz yeterliliklerini geliştirebilirler (Sonntag ve Fritz 2007; Tsaur vd., 2020). Son olarak serbest zaman zanaatkârlığı kişilerarası ilişkilerin de geliştirilmesini sağlayabilir (Snir ve Harpaz 2002; Petrou ve Bakker 2016). Petrou ve Bakker (2016) çalışmalarını serbest zaman zanaatkârlığı kavramı ile ilgili ölçek geliştirme üzerine gerçekleştirmiş olup; serbest zaman zanaatkârlığı motivasyonunun tek bir alana bağlı olmadığını ve çeşitli olduğunu ifade etmişlerdir. Bununla birlikte özel ihtiyaçları karşılama boyutu incelenerek serbest zaman zanaatkârlığının olumlu rolüne ışık tutulmuştur. Petrou vd. (2017) serbest zaman zanaatkârlığını, sadece iş zanaatkârlığına paralel olarak hayata geçirilen bir stratejiden ziyade, bir işi tamamlama fırsatlarının yetersiz olduğu durumları telafi edebilecek bir strateji olarak ele almışlardır. Ugwu (2017) ise çalışma sonuçları ile serbest zaman zanaatkârlığının, bireylerin özerklik ve temel insan ihtiyaçlarını karşılama fırsatı sunduğunu ve bununla birlikte yeni şeyler öğrenmesi, uzmanlık ve başarı duygularını arttıran zorluklar yoluyla gelişmesi için fırsatlar yarattığını ifade etmiştir. Pöllänen ve Voutilainen (2018) zamanını genellikle evde geçiren ebeveyn anneler üzerine yaptıkları çalışmada; ev merkezli serbest zaman zanaatkârlığı etkinliklerinin bireylerin zevk almalarını, güçlenmelerini ve annelik deneyiminin baskıcı yönlerinden kurtulmalarına yardımcı olduğunu ifade etmiştir. Öz seçilmiş ve öz belirlenmiş bir serbest zaman zanaatkârlığı etkinliğinin annelerin öznellik yönüne katkıda bulunduğu belirtilmiştir. Benzer şekilde Carney (2018) zamanını evde geçiren ebeveyn annelerle yaptığı çalışmada, serbest zaman zanaatkârlığı olarak ilgilenim gösterilen faaliyetlerin, ekonomik gelir beklentisinden daha önemli olduğu ve serbest zaman zanaatkârlığının bir sosyalleşme aracı olarak kullanıldığı sonucuna ulaşmıştır. Zhao vd. (2020) serbest zaman zanaatkârlığının, serbest zaman doyumunu ile pozitif yönlü bir ilişki içerisinde olduğunu ifade etmişlerdir.

Literatürde belirtilen fiziksel temelli serbest zaman zanaatkârlığı çalışmalarının aksine Chen (2020) kavramı dijital ortamda “çevirim içi (online) serbest zaman zanaatkârlığı” olarak ele almıştır. Bu kavramda bireylerin öğrenme ve gelişmelerini sağlamalarına, evde gerçekleştirdikleri serbest zaman etkinlikleri yoluyla yeni hedef belirlemelerine ve buna bağlı kalmalarına olanak tanıyacağını ifade etmiştir. Ayrıca çalışmada, COVID-19 pandemisi döneminde ev ortamında çalışan bireylerin sıkılma durumlarının onları serbest zaman zanaatkârlığı etkinliklerine katılmaya motive ederek, kendi kariyerlerini yönetme durumuna da katkı sağlayabileceği belirtilmiştir. Abdel Hadi vd. (2021) serbest zaman zanaatkârlığının, COVID-19 pandemi süreci kısıtlamalarında, anlamlı serbest zaman deneyimleri yaratmanın ve rekreasyonun temel felsefesini oluşturan yenilenme, yeniden yaratılma durumunu sağlamanın güçlü bir kaynağı olduğunu belirtmiştir. Bununla birlikte serbest zaman zanaatkârlığının, öznel iyi oluş halinin destekleyicisi olduğu ve pandemi nedeniyle evden çalışma koşullarının yarattığı duygusal tükenmişlik durumunu, serbest zaman zanaatkârlığı yoluyla meydan okuma amacıyla yeni yollar arayarak düşük seviyelere çektiği belirtilmiştir. Toropainen (2020) bu durumu destekler nitelikte; serbest zaman zanaatkârlığı ile öznel iyi oluş arasındaki ilişkinin incelenmesinin gerekli olduğunu ve farklı serbest zaman zanaatkârlığı etkinliklerinin öznel iyi oluş halini farklı şekilde etkilediğini belirtmiştir.

Tsaur vd. (2020) serbest zaman zanaatkârlığı üzerine olan çalışmasını iş zanaatkârlığı ile ilişkili olarak “İş Beklentileri-Kaynakları” modeline dayandırarak gerçekleştirmişlerdir. Bakker ve Demerouti’ye (2007) göre İş Beklentileri-Kaynakları modelinin merkezinde, her mesleğin iş stresi ile ilişkili kendine özgü risk faktörleri olabileceği varsayımı vardır ve bu varsayım iki kategoride sınıflandırılmıştır. Bu varsayımlar iş talepleri ve iş kaynaklarıdır. İş talepleri işin psikolojik veya psikolojik maliyetleriyle ilişkili olan fiziksel, psikolojik, sosyal veya organizasyonel yönlerini ifade eder. İş kaynakları da yine işin aynı yönlerine vurgu yaparken, buna ek olarak; iş hedeflerine ulaşmada işlevselliği, iş taleplerine bağlı fizyolojik ve psikolojik maliyetlerin azaltılması ve kişisel büyüme, öğrenme, gelişimi teşvik etme gibi durumları ifade eder.

Tims vd. (2012) iş zanaatkârlığı ölçeğini geliştirme ve geçerliğini ortaya koyma amacıyla yaptıkları çalışmada iş zanaatkârlığının; iş kaynaklarını arttırma, sosyal iş kaynaklarını arttırma, zorlu iş taleplerinin artması ve iş engellerini azaltma olarak ortaya koymuşlardır. Bu kaynaklar Tsaur vd. (2020) geliştirmiş oldukları Serbest Zaman Zanaatkârlığı Ölçeği’nin alt boyutlarının temelini oluşturmaktadır. Belirtilen modelin dört boyutu serbest zaman zanaatkârlığı kavramı için; serbest zaman kaynaklarını arttırma, sosyal serbest zaman kaynaklarını arttırma, zorlu serbest zaman taleplerini arttırma ve serbest zaman engellerini azaltma boyutları olarak ortaya konmuş ve ölçeğin alt boyutlarını oluşturmuştur. Çalışma, serbest zaman etkinliği ortamının, serbest zaman kaynakları ve taleplerini kapsadığını; bununla birlikte serbest zaman zanaatkârlarının söz konusu talepleri karşılamak için serbest zaman kaynaklarını kullanabileceğini öne sürmektedir. Çalışmanın, serbest zaman katılımı açısından, “serbest zaman zanaatkârlığının” Türkçe olarak kavramsallaştırılmasına yönelik literatüre kazandırılan ilk çalışma ve ölçek olması öznel yönü oluşturmaktadır. Bu doğrultuda çalışmada serbest zamanlarını değerlendirmek isteyen “serbest zaman zanaatkârlarının” serbest zaman zanaatkârlığına yönelik kaynakları kullanım düzeylerinin belirlenebilmesi amacıyla Tsaur vd. (2020) tarafından geliştirilmiş olan Serbest Zaman Zanaatkârlığı Ölçeği’nin (SZZÖ) Türk kültürü için geçerlik ve güvenirliliği test edilmiştir.

YÖNTEM

Araştırma Modeli

Çalışma amacına uygun ve ekonomik olanak; verilerin toplanması ve çözümlenmesi için gerekli koşulların düzenlenmesi amacıyla araştırma modelleri tarama ve deneme olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Bu kapsam ise çalışma için evren içerisinde alınacak bir grup örnek ya da örneklem ile evren hakkında daha kolay bilgi edinebilmek ve genel bir yargıya varmak amacıyla genel tarama modeli tercih edilmiştir (Krahwahl 1997; Karasar 2012; Büyüköztürk vd., 2013).

Çalışma Grubu

Ölçek geliştirme ve uyarlama çalışmalarında ölçüm aracının faktör yapısının belirlenmesinde AFA sonrasında güçlü bir model varsayımı olan DFA kullanılması ve her iki analiz için de farklı bir veri seti kullanılarak çalıştırılması önerilmektedir (Schumacher ve Lomax, 1996; Worthington ve Whittaker, 2006). Böylece AFA sonucunda bulunan faktör yapısı DFA ile farklı bir veri seti üzerinde doğrulanarak ölçeğin faktör yapısının tutarlı kalıp kalmayacağı belirlenir ve belirli bir örnekteki şans ilişkilerinin etkisini azalmış olur (Cox, Martens ve Russell, 2003).

Uyarlama çalışmalarında AFA yapılmayıp sadece DFA yapılması olası kültürel farklılıkları ortaya çıkarma aşamasını göz ardı edilmiş olacaktır. Uyarlama çalışmalarında olası bir çeviri hatası ve araştırmacıların sadece DFA kullanması model için yanıltıcı sonuçlar doğurabileceği gibi kültürel yapıya özgü farklı yapıların olabileceği gerçeğini de gizlemiş olacaktır. Bu nedenle uyarlamadaki olası kültürel farklılıkları ortaya koymak için ilk olarak AFA yapmak daha uygun olacaktır (Orçan, 2018).

Bu kapsamda çalışmada yeterli sayıda veri toplanmış ise bu veri seti rastgele bölünerek (örneğin AFA için %50 ve DFA için kalan %50) ayrılabilir. Diğer bir yol ise ilk olarak AFA için veri toplamak ve daha sonra DFA için veri seti toplamaktır. Bu şekilde iki ayrı yöntem ile veri setleri oluşturulabilir (Orçan, 2018).

Ölçeğin kültürel adaptasyon sürecinde iki grup oluşturulmuştur. Birinci çalışma grubu ile AFA, benzer özelliklere sahip ikinci çalışma grubu ile de DFA analizi gerçekleştirilmiştir. Ölçeğin kültürel yapısının belirlenebilmesi amacıyla yaşları 17 ile 75 arasında değişen 239 (kadın=137; yaş=27,55±89,06 yıl; erkek=102; yaş=28,25±7,42) serbest zaman katılımcısı üzerinde AFA gerçekleştirilmiştir. Çalışmaya dahil edilen serbest zaman katılımcıları çeşitli kategorilerde serbest zaman etkinliklerine (ev içi serbest zaman etkinlikleri, açık-kapalı alanlarda gerçekleştirilen serbest zaman etkinlikleri, doğa ve macera rekreasyonu etkinlikleri, sosyal ve kültürel serbest zaman etkinlikleri) katılım göstermektedir. Literatürde faktör analizi için örneklem büyüklüğünün belirlenmesinde yaygın olarak kullanılan yönergeler (madde sayısının 5 katı-10 katı, örneklem sayısının en az 100-250) dikkate alınmıştır (Cattell, 1978; Comrey ve Lee, 1992; Tabachnick ve Fidell, 2001; Preacher ve MacCallum, 2002; Hair vd., 2009). Bu doğrultuda çalışmada belirlenen örneklem büyüklüğünün literatürde belirtilen ölçütleri karşıladığı görülmektedir. Kültürel yapısı belirlenen ölçüm aracının yapısal doğruluğunun ispatlamak amacıyla literatürde yer alan öneriler dikkate alınarak Doğrulayıcı Faktör Analizi (DFA) gerçekleştirilmiştir (Cox vd., 2003; Büyüköztürk, 2011;). Doğrulayıcı Faktör Analizi, birinci çalışma grubu ile benzer özelliklere sahip 148 (kadın=71; yaş Ort.=25,87, S=6,66 yıl; erkek=77; yaş Ort.=25,90, S=4,57) katılımcı üzerinde gerçekleştirilmiştir. Bu kapsamda çalışmaya toplam 397 (kadın=206; yaş=26,99±8,30 yıl; erkek=191; yaş=28,46±6,91) serbest zaman katılımcısı dahil edilmiştir.

Veri Toplama Aracı

Çalışmada Türk kültürü için serbest zaman zanaatkârlarının serbest zaman kaynaklarını kullanım düzeylerinin Türk kültüründe belirlenebilmesi amacıyla Tsaur, Yen, Yang ve Yen (2020) tarafından geliştirilen Serbest Zaman Zanaatkârlığı Ölçeği (SZZÖ) kullanılmıştır.

Serbest Zaman Zanaatkârlığı Ölçeği (Leisure-Crafting Scale): Ölçek serbest zaman zanaatkârlarının kullabilecekleri serbest zaman kaynaklarını dört düzeyde değerlendiren (yapısal serbest zaman kaynaklarının arttırılması, sosyal serbest zaman kaynaklarının arttırılması, zorlu serbest zaman taleplerinin artırılması, serbest zaman engellerinin azaltılması) beş puanlık Likert ölçeğinde (bir “kesinlikle katılmıyorum”, iki “katılmıyorum”, üç “ne katılıyorum ne katılmıyorum”, dört “katılıyorum”, beş “kesinlikle katılıyorum”) ölçülen 23 maddeden oluşmaktadır. Ölçeğin bu dört düzeyini oluşturan yapılara ilişkin madde dağılımları “yapısal serbest zaman kaynaklarının arttırılması (madde 1, madde 2, madde 3, madde 4, madde 5, madde 6)”, “sosyal serbest zaman kaynaklarının arttırılması (madde 7, madde 8, madde 9, madde 10, madde 11, madde 12)”, “zorlu serbest zaman taleplerinin artırılması (madde 13, madde 14, madde 15, madde 16, madde 17)”, “serbest zaman engellerinin azaltılması (madde 18, madde 19, madde 20, madde 21, madde 22, madde 23)” değişmektedir. Ölçeğin puanlandırmasında her boyuta ilişkin maddelerin ortalama puanları alınır. Her boyuta ilişkin alınan yüksek ortalama puanlar “serbest zaman zanaatkârlarının” serbest zaman zanaat kaynaklarını yüksek düzeyde kullandığını göstermektedir. Ölçekte ters kodlanan madde yoktur.

Veri Toplama Süreci ve Analizi

Ölçek ve Kültürel Adaptasyon Süreci

Kültür, toplumla birlikte değişime uğrayan dinamik bir yapıdır. Bu nedenle farklı toplumlarda kişilerin duygu, düşünce ve davranışları değişiklik gösterebilir. Bu durum sadece farklı toplumlarda değil aynı toplum içerisinde bile değişime uğrayabilir. Psikolojik değişkenlerin çoğunun kültüre bağımlı olduğu göz önüne alındığında kültürde gözlemlenen bu değişim süreci o kültüre özgü geliştirilen ölçüm araçlarını da etkilediği göz ardı edilmemelidir (Brislin, 1970). Bu nedenle sadece farklı kültürlerde değil, aynı kültür için de farklı hedef gruplar ile yapılacak adaptasyon çalışmalarında “çeviri değil” “uyarlama” çalışması yapılmalıdır. Yani araştırmacıların ölçüm aracının orijinalindeki yapıyı değil kendi kültüründeki faktör yapısını dikkate almalıdır. Bir kültürde bir ölçme aracı geliştirilip o kültürde o ölçüm aracının faktör yapısı 3 faktörlü olarak belirlendiği düşünüldüğünde başka bir araştırmacı bu ölçüm aracının kendi kültüründe faktör yapısını ortaya çıkarmak istediğinde doğrudan ölçeğin çevirisini yaparak aynı faktör yapısı üzerinden doğrulama aşamasına geçerse (doğrulayıcı faktör analizi) hata yapmış olacaktır. Çünkü o kültürde 3 faktörlü bir yapısı olan bir ölçüm aracı farklı bir kültürde 4 faktörlü ya da 2 faktörlü çıkabilirken bazı durumlarda ise ölçüm aracının doğrulanmama ihtimali bile bulunmaktadır. Bu durum kültür için önemli bir bilgi taşır. Bu gibi durumlarda da kendi kültürümüzdeki yapı dikkate alınmalı, isimlendirme ve puanlama ona göre önerilmelidir. Ne yazık ki ulusal ve uluslararası literatürdeki çalışmalar incelendiğinde farklı faktör yapısı bulunmasına rağmen, orijinalindeki gibi kullanmak için “zorlama” bir şekilde faktör yapısı denkleştirilmeye çalışılmaktadır. Bu da kültüre uyarlama esprisini ortadan kaldırmaktadır (Balcı ve Yavaş Tez, 2019).

Bu kapsamda çalışmada kültüre özgü adaptasyon çalışmasına karar verilen “leisure crafting” ölçeğine ilişkin ölçeği geliştiren yazarlar ile iletişime geçilerek ölçeğin kullanım izni

alınmış olup “kültüre özgü adaptasyon” süreci başlatılmıştır. Bu süreçte öncelikle çalışma ekibi ile çevirimiçi (online) olarak bir toplantı planlarak süreç adımları ve görev dağılımlarına ilişkin plan yapılmıştır. Bu plan kapsamında ilk olarak ölçeğin dilsel eşdeğerliğinin sağlanması için rekreasyon ve spor bilimleri alanında uzman kişiler belirlenerek seçilecek bu kişilerin hedef ve kaynak dili etkin bir şekilde bilmesi kriteri ön planda tutulmuştur. Ölçeğin çevirisi yapılacak kişiler belirlendikten sonra bu kişiler ile de iletişime geçilerek ölçeklerin düzenlenmiş çeviri formu mail adreslerine yönlendirilmiştir. Uzmanlardan gelen çeviriler karşılaştırılarak incelenmiş ve bu doğrultuda en uygun maddeler belirlenerek nihai form oluşturulmuştur. Son olarak maddelere ilişkin yazım ve anlatım bozukluklarına ilişkin kontroller tamamlandıktan sonra ölçek formu uygulamaya hazır hale getirilmiştir. Covid-19 pandemisi sebebi ile ölçeğin çevirimiçi formu elektronik ortamda hazırlanarak ilgili bağlantı adresi (link) çeşitli sosyal medya platformları ve mail adresleri yoluyla paylaşarak veriler toplanmıştır. Toplanan veriler SPSS 24 programına aktarılarak yapı geçerliliği için veriler hazır hale getirilmiştir. Bu sürecin tamamlanmasından sonra katılımcılara ilişkin tanımlayıcı istatistikler gerçekleştirilmiştir. Daha sonra veri setinin faktör analizine uygunluğuna dahil ederek hesaplama yaparken; Principal Axis Factoring (PAF) hem ortak varyans hem de hata varyansını dahil ederek hesaplama yapmaktadır (Fabringer vd. 1999; Tabachnick ve Fidell 2001). Bu nedenle çalışmada “Principal Axis Factoring (PAF)” aracılığı ile ölçülen değişkenler arasındaki gizil yapıların ortaya çıkarabileceği için ve bu konuda literatürdeki öneriler dikkate alınarak PCA yerine EFA kullanılmıştır (Cattell 1978; McDonald 1985; Fabringer vd., 1999). İkinci olarak üzerinde durulan hangi rotasyon yönteminin seçilmesi gerektiğidir. Bu noktada gizil yapıları ortaya çıkarmak için “teorik yapı” birbiri ile ilişkili ise “eğik rotasyon” yöntemleri kullanılmalıdır (McDonald 1985; Loehlin 1998; Fabringer vd. 1999). Son olarak AFA ile ortaya çıkarılan yapının doğrulanması için “Doğrulayıcı Faktör Analizi” yapılmıştır. Bu konuda literatürde birçok çalışmada ilk yapısal özelliklerin AFA ile belirlendikten sonra doğrulanmadığı (DFA yapılmadığı); bazı çalışmalarda ise doğrudan AFA yapılmayarak DFA yapıldığı görülmektedir. Ancak çok boyutlu bir yapıyı temsil etmek için geliştirilen bir ölçüm aracının farklı bir kültüre adaptasyon çalışmasında kültüre özgü farklılıklar olabileceği için hedef kültür için yapının belirlenerek belirlenen yapının doğrulanması gerektiği bildirilmiştir (Cox vd. 2003). Bu doğrultuda çalışmada yapı geçerliliğine ilişkin bütün öneriler dikkate alınarak analizler gerçekleştirilmiştir. Yapının SPSS 24 programı ile ortaya çıkarılmasından sonra ortaya çıkarılan yapının doğrulanması için AMOS 23 programından yararlanılmıştır. Bütün bu süreçler sonrasında SZZÖ’nin iç tutarlılık için güvenirliliği için “Cronbach Alfa” ve “Split-Half”; yakınsak ve ıraksak geçerliğin belirlenebilmesi için Excel programında formül yardımı ile “Açıklanan Ortalama Varyans (AVE), Açıklanan Ortalama Varyansın Karekökü (\sqrt{AVE}) ile Yapı Güvenirliliği (CR) değerleri hesaplanmıştır.

BULGULAR

Yapı Geçerliliği

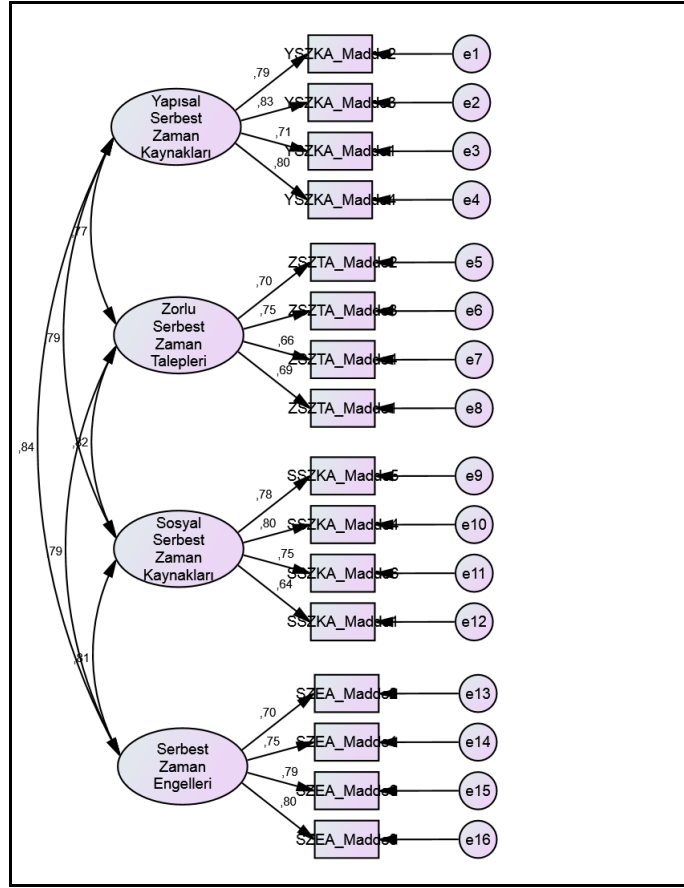
SZZÖ’ne ilişkin toplanan verilerin faktör analizine uygunluğunun belirlenmesi için Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) ve Barlett Sphericity Test değerleri incelenmiştir. Bu doğrultuda Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) değerinin 0.95 ve Barlett test değeri ise 4542,700 ($p < .000$, $sd = 171$) olduğu belirlenmiştir. Bu değerler referans değer aralıkları içerisinde olması yapının belirlenebilmesi için veri setinin faktör analizine uygun olduğunu göstermiştir (Field 2009) SZZÖ’ne ilişkin faktör analizi Tablo 1’de gösterilmektedir.

Tablo 1. SZZÖ'nün faktör yapısı ve faktör yükleri

N=397, Madde Numarası	SZZÖ Faktör 1	SZZÖ Faktör 2	SZZÖ Faktör 3	SZZÖ Faktör 4	Faktörlerin açıklandığı varyans (%)
YSZKA_Madde2	,777				
YSZKA_Madde3	,708				
YSZKA_Madde1	,628				
YSZKA_Madde4	,562				
ZSZTA_Madde2		,779			
ZSZTA_Madde3		,643			
ZSZTA_Madde4		,449			
ZSZTA_Madde1		,395			
SSZKA_Madde5			-,763		% 67,17
SSZKA_Madde4			-,741		
SSZKA_Madde6			-,495		
SSZKA_Madde1			-,438		
SZEA_Madde2				,659	
SZEA_Madde1				,613	
SZEA_Madde6				,592	
SZEA_Madde3				,549	

Principal Axis Factoring (EFA), Oblimin

Tablo 1'de 397 serbest zaman katılımcısı ile gerçekleştirilen faktör analizi sonucunda SZZÖ'nün kültürel yapısının 16 madde ile 4 faktörlü bir yapıyı desteklediği görülmektedir. SZZÖ'nün maddelerine ilişkin faktör yük değerlerinin “,39 ile ,77” arasında değiştiği görülürken; maddelerin açıkladığı varyans %67,17 olduğu belirlenmiştir. Bu sonuçlar SZZÖ'nün özgün formunda olduğu gibi azaltılmış madde sayısı ile dört faktörlü yapıyı desteklediği söylenebilir. Faktör analizi ile belirlenen SZZÖ'nün 16 maddelik dört faktörlü yapısının doğrulanması için Doğrulayıcı Faktör Analizi (DFA) gerçekleştirilmiştir. SZZÖ'nin dört faktörlü yapısının path diagramı ve modele ilişkin uyum indeksleri Şekil 1. ve Tablo 2'de gösterilmektedir.

Şekil 1. SZZÖ'nün path diagramı

Tablo 2. SZZÖ'nün uyum indeksleri

	x ² /sd	CFI	GFI	AGFI	NFI	TLI	RMSEA
SZZÖ	2,65	,95	,92	,90	,92	,94	,06

Tablo 2'de SZZÖ'nün doğrulayıcı faktör analizi sonuçlarına ilişkin uyum indeksleri (x²/sd= 2,65; CFI= ,95; GFI= ,92; AGFI= ,90; NFI= ,92; TLI= ,94; RMSEA= ,06) yer almaktadır. SZZÖ'ne ilişkin uyum indekslerinin literatürde genel kabul görmüş uyum indekslerine ilişkin referans değer aralıkları içerisinde olduğu belirlenmiştir (Schumacher ve Lomax 1996; Schermelleh vd., 2003). Bu doğrultuda SZZÖ'nün 4 faktörlü 16 maddelik yapısının Türk kültüründe doğrulandığı söylenebilir. SZZÖ'nün yapısal geçerliliğine ilişkin ek olarak yakınsak ve iraksak geçerlik için de analizler gerçekleştirilmiştir. Bunun için Excel programında formüller yardımı ile hesaplama yapılarak Açıklanan Ortalama Varyans (AVE), Açıklanan Ortalama Varyansın Karekökü (\sqrt{AVE}), Yapı Güvenirliği (CR) değerleri hesaplanmıştır. Analiz sonuçları Tablo 3'de gösterilmektedir.

Tablo 3. Serbest Zaman Zanaatkârlığı Ölçeği (SZZÖ) için gerçekleştirilen dfa sonucuna göre faktör korelasyon ilişkisi, AVE, \sqrt{AVE} , CR

		1	2	3	4	AVE	CR
1.Yapısal Serbest Zaman Kaynaklarının Arttırılması	r	0,76				0,59	0,85
2.Sosyal Serbest Zaman Kaynaklarının Arttırılması	r	,683**	0,74			0,55	0,83
3.Zorlu Serbest Zaman Taleplerinin Arttırılması	r	,646**	,681**	0,70		0,49	0,79
4.Serbest Zaman Engellerinin Azaltılması	r	,713**	,670**	,651**	0,75	0,57	0,84

**p<0.01, Köşegen değerler (kalm), AVE'lerin kareköklerini (\sqrt{AVE}) temsil eder.

Tablo 3 incelendiğinde SZZÖ'nün faktörler arası korelasyon, AVE, \sqrt{AVE} , CR değerleri verilmiştir. SZZÖ'nün faktörler arası korelasyon katsayılarının ,651 ile ,713 arasında değiştiği görülmektedir. SZZÖ'nün “yapısal serbest zaman kaynaklarının arttırılması” alt boyutua ilişkin AVE değeri 0,59, \sqrt{AVE} değeri 0,76 ve CR değeri 0,85 olarak hesaplanmıştır. SZZÖ'nün “sosyal serbest zaman kaynaklarının arttırılması” alt boyutuna ilişkin AVE değeri 0,55, \sqrt{AVE} değeri 0,74 ve CR değeri 0,83 olarak hesaplanmıştır. SZZÖ'nün “zorlu serbest zaman taleplerinin arttırılması” alt boyutuna ilişkin AVE değeri 0,49, \sqrt{AVE} değeri 0,70 ve CR değeri 0,79 olarak hesaplanmıştır. SZZÖ'nün “serbest zaman engellerinin azaltılması” alt boyutuna ilişkin AVE değeri 0,57, \sqrt{AVE} değeri 0,75 ve CR değeri 0,84 olarak hesaplanmıştır. Literatürde AVE değerinin (0.50 <...) ve CR değerinin (0.70 <...) üzerinde olması gerektiği bildirirken (Hair vd., 2009); Fornel ve Larcker (1981) AVE değeri 0,50'nin altında kalan değerler için CR değerinin (0,70 <...) üzerinde olması durumunda 0,50'nin altındaki AVE değerlerinin de kabul edilebileceğini bildirmiştir. Tablo 3'te verilen AVE değerleri incelendiğinde SZZÖ'nün “zorlu serbest zaman taleplerinin arttırılması” alt boyutuna ilişkin AVE değerinin kritik değer olan 0.50'nin altında kaldığı ancak CR değerinin 0,70 üzerinde olduğu bu nedenle AVE değerinin de kabul edilebilir nitelikte olduğu söylenebilir. SZZÖ'ye ilişkin ayırım geçerliliğine ilişkin analizler için Fornell ve Larcker'ın (1981) önerisi dikkate alınarak her bir boyuta ilişkin Açıklanan Ortalama Varyans (AVE) değerinin karekökü alınmıştır. Ortaya çıkan değerlerin diğer boyutlarla olan korelasyon katsayısından büyük olması ancak maksimum sınır değer (0,90) altında kalması gerektiği bildirilmiştir (Kline, 2010). Bu doğrultuda SZZÖ'nün bütün alt boyutlarına ilişkin hesaplanan AVE değerinin karekökü (\sqrt{AVE}) maksimum sınır değer (0,90) altında olduğu belirlenmiştir. Bu sonuçlar SZZÖ'ye ilişkin ölçüm modelinin her boyutunun ayrı bir yapıyı ölçtüğünün, ölçüm aracının ayırım geçerliliğinin sağlandığının kanıtı niteliğindedir.

Güvenirlik

SZZÖ'nün güvenirligi için Cronbach Alpha ve Split-Half güvenirlilik yöntemleri tercih edilmiştir. Cronbach Alpha katsayısının ($0.70 \leq \dots$) olmasının ölçüm aracının güvenilirliği için yeterli olduğu belirtilmiştir (Büyüköztürk, 2011). Bu doğrultuda SZZÖ'ye ilişkin gerçekleştirilen analiz sonuçları incelendiğinde “yapısal serbest zaman kaynaklarının artırılması” alt boyutuna ilişkin alpha katsayısının 0,86; “sosyal serbest zaman kaynaklarının artırılması” alt boyutuna ilişkin alpha katsayısının 0,82; “zorlu serbest zaman taleplerinin artırılması” alt boyutuna ilişkin alpha katsayısının 0,79; “serbest zaman engellerinin azaltılması” alt boyutuna ilişkin alpha katsayısının 0,84 olarak hesaplanması SZZÖ'nün güvenilir bir ölçme aracı olduğunu göstermektedir. SZZÖ'ne ilişkin gerçekleştirilen iki yarı test güvenirligi (Split-Half) analizi sonucunda çıkan değerlerin formül yardımı ile [$r_{\text{Test}} = (2r/1+r)$; $r =$ testin yarısına ait korelasyon katsayısı] gerçekleştirilen işlemler sonucunda SZZÖ'nün Spearman-Brown değeri 0.86 ve Guttman değeri 0.85 olarak hesaplanmıştır. Bu değerler SZZÖ'nün güvenilir olduğunun kanıtı niteliğindedir. Gerçekleştirilen analiz ve hesaplamalara ilişkin sonuçlar Tablo 4'de gösterilmiştir.

Tablo 4. On altı maddelik SZZÖ'nün Cronbach Alpha ve Split-Half güvenirlilik değerleri ve madde içerikleri

SZZÖ	Madde İçerikleri	Cronbach Alpha (α)	Spearman-Brown	Guttman
Yapısal Serbest Zaman Kaynaklarının Arttırılması	Madde 2- Daha fazla serbest zaman etkinlik deneyimi kazanmak için çaba sarf ederim. Madde 3- Hedeflenen serbest zaman etkinliklerine ilişkin bilgimi geliştirmek için çaba sarf ederim. Madde 1- Serbest zaman aktivitesi ekipmanlarını arttırmayı ya da geliştirmeyi denerim. Madde 4- Hedeflenen serbest zaman etkinliklerine ilişkin becerilerimi geliştirmek ya da arttırmak için çok çalışırım.	.86		
Zorlu Serbest Zaman Taleplerinin Arttırılması	Madde 14- Serbest zaman etkinliğimi daha zorlayıcı hale getirmek için etkinliğe ilişkin alanı uyarlarım. Madde 15-Yeterliliğimin üzerinde serbest zaman aktivitelerine katılmaya hazırım. Madde 16-Serbest zaman katılımımdan üstün bir performans beklerim. Madde 13-Zorlu serbest zaman etkinliklerine tedbirli olarak katılırım.	.79		
Sosyal Serbest Zaman Kaynaklarının Arttırılması	Madde 11- Serbest zaman katılımcısı arkadaşlarımdan ilham ya da cesaretlendirme beklerim. Madde 10- Serbest zaman katılımcısı arkadaşlarımdan tavsiye alırım. Madde 12- Serbest zaman katılımcısı arkadaşlarımdan performansım hakkında			

	geri bildirim yapmalarını beklerim.	,82	0,86	0,85
	Madde 7- Serbest zaman katılımcısı arkadaşlarımdan serbest zaman kararı verme konusunda yardım isterim.			
	Madde 19- Serbest zaman etkinlik katılımı sırasında sakatlanmaktan kaçınırım.			
Serbest Zaman Engellerinin Azaltılması	Madde 18- İlgili alanlarıma ve yeteneklerime uygun serbest zaman etkinlikleri seçerim.	,84		
	Madde 23- Ücretsiz ya da maddi olarak gücümün yetebileceği serbest zaman etkinlikleri seçerim.			
	Madde 20- Serbest zaman katılımı sırasında gerginliğimi azaltmak için çaba sarf ederim.			

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Zanaatkârlık (crafting) çalışmaları çoğunlukla mesleki veya örgütsel davranışa odaklanırken, çok az çalışma serbest zaman zanaatkârlığına odaklanmıştır (Petrou vd., 2017; Demerouti vd., 2020) Literatürde yer alan (Wrzesniewski ve Dutton 2001; Tims vd., 2012;) zanaatkârlık ve iş kavramını temel alarak geliştirilen “serbest zaman zanaatkârlığı” ölçeği aynı zamanda “serbest zaman zanaatkârlığı” olarak yeni bir kavramda literatüre kazandırılmıştır (Tsaur vd., 2020). Çalışmada çok boyutlu bir ölçme aracı olarak geliştirilen “serbest zaman zanaatkârlığı” ölçeğinin serbest zamanlarını değerlendirmek isteyen “serbest zaman zanaatkârlarının” serbest zaman kaynaklarını kullanım düzeylerinin belirlenebilmesi amacıyla Türk kültürü için geçerlik ve güvenirliliğinin test edilmiştir. Bu amaçla çalışmadan elde edilen bulgular bu bölümde tartışılmış ve yorumlanmıştır.

Kültürel adaptasyon için gerekli prosedürler tamamlandıktan sonra nihai formu oluşturulan SZZÖ’ye ilişkin Türkçe form, ev içi serbest zaman etkinlikleri, açık-kapalı alanlarda gerçekleştirilen serbest zaman etkinlikleri, doğa ve macera rekreasyonu etkinlikleri, sosyal ve kültürel serbest zaman etkinlikleri olmak üzere dört kategorideki serbest zaman etkinliklerine katılan kişilere uygulanmıştır.

İngilizce özgün formunda dört faktör ve toplam 23 maddeden oluşan SZZÖ’nün Türk kültürüne özgü faktör yapısının ortaya çıkarılması amacıyla gerçekleştirilen faktör analizi sonuçları SZZÖ’nün orjinal ölçüm aracından farklı olarak 4 boyutlu 16 maddelik bir yapıyı desteklediğini göstermiştir. Literatürde AFA yapılmayarak sadece DFA’nın keşif amaçlı kullanılması o kültürde DFA ile doğrulanmış modelin en iyi model olduğunu göstermeyeceği gibi yanıltıcı sonuçlar ortaya çıkmasına neden olabilecektir (Schmitt, 2011). Bir ölçeğin yeni bir dile çevrilmesi, yalnızca dilin değil, dilin, kültürün ve psikolojinin bir bütün olarak ele alınması gerektiği (van de Vijver ve Tanzer, 2004) düşüncesiyle mevcut çalışmada kültürel farklılıklardan kaynaklanan değişimler göz önünde bulundurularak ilk olarak AFA yapılmış ardından farklı bir veri seti üzerinde DFA yapılmıştır. SZZÖ’ye ilişkin AFA ile ortaya çıkan yapının doğrulanması amacıyla yapılan DFA sonuçlarına göre ölçeğin özgün ölçekten farklı bir madde sayısı ile (16 madde ve 4 faktör) yapı doğrulanmıştır. Farklı bir kültürde yapılan uyarlama çalışmalarında yapıda değişiklik olması normaldir ve ortaya çıkabilecek olası modellerde bu sayede AFA ile açıkça tanımlanabilir. Bu nedenle ölçek uyarlama çalışmalarında tutarlı bir sonuç elde etmek ve bir standart oluşturmak için kültürler ve diller arasındaki olası farklılıkların fark edilmesi için önce AFA ile başlanması ve ardından DFA ile yapının doğrulanması önerilmektedir (Orçan, 2018). Nitekim çalışmada özgün ölçüm aracı ile madde sayısının azalması kültürel değişimin kanıtı niteliğindedir. SZZÖ’nün DFA sonrasında elde

edilen uyum indeksleri incelendiğinde, x^2/sd değerinin 0 ile 3 arasında bir değer alması ortaya çıkan yapı ile veri arasındaki uyumun “mükemmel uyuma” karşılık geldiğini göstermektedir (Schumacher ve Lomax, 1996; Schermelleh, Engel ve Moosbrugger, 2003). Diğer uyum indeksleri (CFI; GFI; AGFI; NFI; TLI; RMSEA) incelendiğinde ölçeğin özgün yapısındaki uyum indeksleri ile ($x^2/sd= 3,12$; CFI= ,95; GFI= ,93; AGFI= ,90; NFI= ,93; TLI= ,94; RMSEA= ,08; IFI=,95) Türk kültüründeki uyum indeksleri ($x^2/sd= 2,65$; CFI= ,95; GFI= ,92; AGFI= ,90; NFI= ,92; TLI= ,94; RMSEA= ,06; IFI=,95) paralellik gösterdiği söylenebilir.

SZZÖ'nün alt boyutlarına ilişkin korelasyon değerleri ,65 ile ,71 arasında değiştiği; “yapısal serbest zaman kaynaklarının artırılması” alt boyutuna ilişkin Cronbach Alpha katsayısının 0,86; “sosyal serbest zaman kaynaklarının artırılması” alt boyutuna ilişkin Cronbach Alpha katsayısının 0,82; “zorlu serbest zaman taleplerinin artırılması” alt boyutuna ilişkin Cronbach Alpha katsayısının 0,79; “serbest zaman engellerinin azaltılması” alt boyutuna ilişkin Cronbach Alpha katsayısının 0,84 olduğu; “yapısal serbest zaman kaynaklarının artırılması” alt boyutuna ilişkin AVE değeri 0,59, \sqrt{AVE} değeri 0,76 ve CR değeri 0,85; “sosyal serbest zaman kaynaklarının artırılması” alt boyutuna ilişkin AVE değeri 0,55, \sqrt{AVE} değeri 0,74 ve CR değeri 0,83; “zorlu serbest zaman taleplerinin artırılması” alt boyutuna ilişkin AVE değeri 0,49, \sqrt{AVE} değeri 0,70 ve CR değeri 0,79; “serbest zaman engellerinin azaltılması” alt boyutuna ilişkin AVE değeri 0,57, \sqrt{AVE} değeri 0,75 ve CR değeri 0,84 olduğu belirlenmiştir. Ölçeğin özgün formunda faktörler arası korelasyon değerlerinin ,36 ile ,66 olduğu; “yapısal serbest zaman kaynaklarının artırılması” alt boyutuna ilişkin Cronbach Alpha katsayısının 0,88; “sosyal serbest zaman kaynaklarının artırılması” alt boyutuna ilişkin Cronbach Alpha katsayısının 0,86; “zorlu serbest zaman taleplerinin artırılması” alt boyutuna ilişkin Cronbach Alpha katsayısının 0,86; “serbest zaman engellerinin azaltılması” alt boyutuna ilişkin Cronbach Alpha katsayısının 0,79 olduğu; “yapısal serbest zaman kaynaklarının artırılması” alt boyutuna ilişkin AVE değeri 0,51, \sqrt{AVE} değeri 0,71 ve CR değeri 0,86; “sosyal serbest zaman kaynaklarının artırılması” alt boyutuna ilişkin AVE değeri 0,61, \sqrt{AVE} değeri 0,78 ve CR değeri 0,90; “zorlu serbest zaman taleplerinin artırılması” alt boyutuna ilişkin AVE değeri 0,51, \sqrt{AVE} değeri 0,71 ve CR değeri 0,84; “serbest zaman engellerinin azaltılması” alt boyutuna ilişkin AVE değeri 0,53, \sqrt{AVE} değeri 0,73 ve CR değeri 0,87 olması sonuçların birbirine yakın değerler aldığı ve bunun da farklı kültürler için yapılacak geçerlilik ve güvenirlilik çalışmaları için önemli bir kanıt niteliği taşıyacağı düşünülmektedir.

Türk kültürü için geçerlilik ve güvenirlilik çalışmasının yapıldığı “Serbest Zaman Zanaatkârlığı Ölçeği” aynı zamanda serbest zaman zanaatkâri olarak nitelendirilen serbest zaman katılımcılarının bakış açısı ile “serbest zaman zanaatkârlığı” kavramını ulusal literatüre kazandıran ilk çalışma olma niteliği göstermesinden dolayı önemli bir boşluğu dolduracaktır.

Serbest Zaman Zanaatkârlığı Ölçeği (Leisure-Crafting Scale), serbest zaman etkinlikleri katılımcıları ve serbest zaman zanaatkârları için bir referans sağlar. İlk olarak, Serbest Zaman Zanaatkârlığı Ölçeği serbest zaman durumlarını değerlendirmek ve serbest zaman zanaatkârlığına ne ölçüde katıldıklarını belirlemek için kullanılabilir. Ölçek, serbest zaman zanaatkârlığının nasıl artırılacağı ve etkinliklerde serbest zaman zanaatkârlığının nasıl etkili bir şekilde kullanılacağı konusunda serbest zaman katılımcılarını bilgilendirir. Serbest zaman etkinlik katılımcıları, "hedef serbest zaman etkinlikleri ile ilgili becerileri yükseltmek veya geliştirmek için çok çalışmak" ve "serbest zaman katılımından yeni şeyler öğrenmek" gibi ölçekte yer alan maddelere ilişkin önerileri kullanarak yapısal serbest zaman kaynaklarını artırabilirler. Serbest Zaman Zanaatkârlığı Ölçeği katılımcılarına serbest zaman zanaatkârlığını

geliştirmeleri için bir referans niteliğindedir. Bu ölçüm aracıyla serbest zaman katılımcıları, kişisel serbest zaman taleplerine ve kaynaklarına göre, hangi serbest zaman etkinliklerine katılacaklarına ve nasıl verimli sonuçlara ulaşabileceklerine karar verebilirken aynı zamanda serbest zaman etkinliğine katılım sonrasında da bu ölçüm aracı yardımı ile bireysel olarak kendi kendini değerlendirmek ve yönetmek için kullanabilecektir. Ayrıca Serbest Zaman Zanaatkârlığı Ölçeği bireysel katılıma ilişkin faydanın yanı sıra kurumsal açıdan da serbest zaman zanaatkârlığına yönelik etkinliklerin tanıtımı için bir strateji geliştirmeleri açısından yardımcı olacaktır. Bu anlamda kurumlar serbest zaman etkinliklerine yönelik stratejilerini alanda uyguladıktan sonraki süreçte, değişimleri takip etme ve etkililiğini değerlendirme olanağına sahip olabilecektir.

Sonuç olarak SZZÖ'nin 4 faktörlü 16 maddelik azaltılmış madde sayısından oluşan Türkçe versiyonunun serbest zaman katılımcılarının serbest zaman zanaatkârlığına ilişkin kaynakları kullanım düzeylerinin belirlenebilmesi için kullanılacak geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olduğu söylenebilir.

Çıkar Çatışması: Çalışma kapsamında herhangi bir kişisel ve finansal çıkar çatışması bulunmamaktadır.

KAYNAKÇA

- Abdel Hadi, S., Bakker, A. B., & Häusser, J. A. (2021). The role of leisure crafting for emotional exhaustion in telework during the covid-19 pandemic, *Anxiety, Stress, & Coping*, 1-15. <https://doi.org/10.1080/10615806.2021.1903447>
- Akçakanat, T., Uzunbacak, H. H., & Acar, O. K. (2019). İnsan kaynakları yöneticilerinin iş becerikliliklerinin işe adanmışlıkları üzerine etkisi. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 10(17), 395-419. <https://doi:10.26466/opus.513340>
- Akın, A., Sarıçam, H., Kaya, Ç., & Demir, T. (2014). Turkish version of job crafting scale (JCS): The validity and reliability study. *International Journal of Educational Researchers*, 5(1), 10-15.
- Bakker, A. B., & Demerouti, E. (2007). The job demands-resources model: state of the art, *Journal of Managerial Psychology*, 22(3), 309-328. <https://doi.org/10.1108/02683940710733115>
- Balcı, V., & Yavaş Tez, Ö. (2019). Serbest zaman nostalji ölçeği (sznö): geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Sportif Bakış: Spor ve Eğitim Bilimleri Dergisi*, 6(2), 218-229. <https://doi:10.33468/sbsebd.99>
- Berg, J. M., Dutton, J. E., & Wrzesniewski, A. (2008). What is job crafting and why does it matter? *Center for Positive Organizational Scholarship, University of Michigan Theory-to-Practice Briefing*, 1-8. <https://doi.org/10.2139/ssrn.1295299>
- Berg, J. M., Grant, A. M., & Johnson, V. (2010). When callings are calling: crafting work and leisure in pursuit of unanswered occupational callings. *Organization Science*, 21(5), 973-994. <https://doi.org/10.1287/orsc.1090.0497>
- Büyüköztürk, Ş., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş., Demirel, F. & Kılıç, E. (2013). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi
- Büyüköztürk, Ş. (2011). *Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı: İstatistik, Araştırma*

Tasarımı, SPSS Uygulamaları ve Yorumlama. Ankara: Pegem.

- Brislin, R. W. (1970). Back-Translation for Cross-Cultural Research, *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 1(3), 185-216.
- Brislin, R. W., Lanner, W. J. & Thorndike, R. M. (1973). Questionnaire Wording and Translation. İçinde; *Cross Cultural Research Methods*. (pp. 32-58) Chicago: John Willey & Sons.
- Campbell, D. T. & Russo, M. J. (2001). *The Translation of Personality and Attitude Tests. Social Measurement*. California: Sage Publications.
- Carney, C. L. (2018). Obscured Leisure: Crafting as Leisure for Stay-at-Home Mothers, *Doctoral Dissertation*, The University of Texas at Arlington.
- Cattell, R.B. (1978). *The Scientific Use of Factor Analysis*. New York: Plenum Press.
- Chen, I. S. (2020). Turning Home Boredom During the Outbreak of COVID-19 into Thriving at Home and Career Self-Management: The Role of Online Leisure Crafting, *International Journal of Contemporary Hospitality Management*. <https://doi.org/10.1108/IJCHM-06-2020-0580>
- Cox, R. H., Martens, M. P., & Russell, W. D. (2003). Measuring anxiety in athletics: the revised competitive state anxiety inventory-2. *Journal of Sport and Exercise Psychology*, 25(4), 519-533. <https://doi.org/10.1123/jsep.25.4.519>
- Comrey, A.L., & Lee, H.B. (1992). *A first course in factor analysis*. Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Doğan, E. T. (2009) Kitap İncelemesi/Richard Sennet, Zanaatkar (Çev. Melih Pakdemir, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 395, S.). *Ankara Üniversitesi Sbf Dergisi*, 65(02), 299-306.
- Etlık, H. A., Yıldız, K., & Yıldız, Y. (2019). Spor yöneticilerinin iş becerikliliği ve örgütsel özdeşleşme düzeylerinin incelenmesi. *Beden Eğitimi Ve Spor Bilimleri Dergisi*, 13(2), 128-136.
- Field, A. (2009). *Discovering Statistics Using SPSS: Book Plus Code for E Version of Text*. SAGE Publications Limited.
- Fornell, C., & Larcker, D. F. (1981). Structural equation models with unobservable variables and measurement error: algebra and statistics. *Journal of Marketing Research*, 18(3):382-388. <https://doi.org/10.2307/3150980>
- Hair, J. F., Black, W. C., Babin, B. J., & Anderson, R. E. (2009). *Multivariate Data Analysis*. NJ: Prentice Hall.
- Karasar, N. (2012). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri (24. baskı)*. Ankara: Nobel.
- Kerse, G. (2017). İş becerikliliği (job crafting) ölçeğini türkçe'ye uyarlama ve duygusal tükenme ile ilişkisini belirleme. *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 9(4), 283-304. <https://doi.org/10.20491/isarder.2017.332>
- Kerse, G. (2019). İş becerikliliği ve iş tatmini arasındaki ilişki: "işe ilişkin değişiklikler, memnuniyeti artırabilir mi?". *İnsan ve İnsan*, 6(20), 205-218. <https://doi.org/10.29224/insanveinsan.500958>
- Kerse, G., & Babadağ, M. (2019). Dönüştürücü liderliğin iş becerikliliği üzerindeki etkisi: akademisyenler üzerinde bir uygulama. *İş ve İnsan Dergisi*, 6(2), 133-143. <https://doi.org/10.29224/insanveinsan.500958>

10.18394/iid.504889

- Kline, P. (1994). *An Easy Guide to Factor Analysis*. New York: Routledge.
- Krathwohl, D. (1997). *Methods of Educational and Social Science Research*. New York: Longman.
- Fabringer, L.R., Wegener, D.T., MacCallum, R.C., & Strahan, E.J. (1999). evaluating the use of exploratory factor analysis in psychological research. *Psychological Methods*, 4(3), 272-299. <https://doi.org/10.1037/1082-989X.4.3.272>
- Kelly, C. M., Strauss, K., Arnold, J., & Stride, C. (2020). The relationship between leisure activities and psychological resources that support a sustainable career: the role of leisure seriousness and work-leisure similarity. *Journal of Vocational Behavior*, 117, 103340. <https://doi.org/10.1016/j.jvb.2019.103340>
- Loehlin, J.C. (1998). *Latent Variable Models: An Introduction to Factor, Path, and Structural Analysis* (3rd ed.). Mahwah, NJ: Erlbaum.
- McDonald, R.P. (1985). *Factor Analysis and Related Methods*. Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Oruç, E. (2019). İş şekillendirmenin psikolojik iyi oluşa etkisinde işin anlamının aracılık etkisi. *Sakarya Üniversitesi İşletme Enstitüsü Dergisi*, 1(1), 24-28.
- Orçan, F. (2018). Exploratory and confirmatory factor analysis: which one to use first? *Journal of Measurement and Evaluation in Education and Psychology*, 9(4), 414-421.
- Osmanlı, U. (2017). Zanaatkârlığın tarihsel dönüşümü ve richard sennett'in zanaatkârlık kavramı/historical transformation of craftsmanship and richard sennett's concept of craftsmanship. *Journal of History Culture and Art Research*, 6(3), 803-817. <https://doi.org/10.7596/taksad.v6i3.900>
- Petrou, P., & Bakker, A. B. (2016). Crafting one's leisure time in response to high job strain. *Human Relations*, 69(2), 507-529. <https://doi.org/10.1177/0018726715590453>
- Petrou, P., Bakker, A. B., & van den Heuvel, M. (2017). Weekly job crafting and leisure crafting: implications for meaning-making and work engagement. *Journal of Occupational and Organizational Psychology*, 90(2), 129-152. <https://doi.org/10.1111/joop.12160>
- Pöllänen, S., & Voutilainen, L. (2018). Crafting well-being: meanings and intentions of stay-at-home mothers' craft-based leisure activity. *Leisure Sciences*, 40(6), 617-633. <https://doi.org/10.1080/01490400.2017.1325801>
- Preacher, K. J. & MacCallum, R.C. (2002). Exploratory factor analysis in behavioral genetics research: Factor recovery with small sample sizes. *Behavior Genetics*, 32(2), 153-161.
- Schermelleh, E. K., & Moosbrugger, H. (2003). Evaluating the fit of structural equation models: tests of significance and descriptive goodness-of-fit measures. *Methods of Psychological Research Online*, 8(2): 23-74.
- Schumacher, R. E., & Lomax, R. G. (1996). *A Beginner's Guide to Structural Equation Modeling*. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, Publishers.
- Sonnentag, S., & Fritz, C. (2007). The recovery experience questionnaire: development and validation of a measure for assessing recuperation and unwinding from work. *Journal of*

- Occupational Health Psychology*, 12(3), 204–221. <https://doi.org/10.1037/1076-8998.12.3.204>
- Snir, R., & Harpaz, I. (2002). Work-leisure relations: leisure orientation and the meaning of work. *Journal of Leisure Research*, 34(2), 178–203. <https://doi.org/10.1080/00222216.2002.11949968>
- Stebbins, R. A. (2001). Serious leisure, *Society*, 38(4), 53–57. <https://doi.org/10.1007/s12115-001-1023-8>
- Tabachnick, B.G., & Fidell, L.S. (2001). *Using multivariate statistics* (4th ed.). Boston: Allyn & Bacon.
- Tims, M., Bakker, A. B., & Derks, D. (2012). Development and validation of the job crafting scale. *Journal of Vocational Behavior*, 80(1), 173–186. <https://doi.org/10.1016/j.jvb.2011.05.009>
- Toropainen, L. (2020). Leisure Crafting: The Outcome of Crafting for Mastery, Crafting for Meaning, Job Demands and Home Demands on Finnish Workers' Subjective Vitality, Faculty of Social Sciences, *Master's Thesis of Social Policy*, Tampere University.
- Tsaur, S. H., Yen, C. H., Yang, M. C., & Yen, H. H. (2020). Leisure crafting: scale development and validation. *Leisure Sciences*, 1–21. <https://doi.org/10.1080/01490400.2020.1783728>
- Ugwu, F. O. (2017). Contribution of perceived high workload to counterproductive work behaviors: leisure crafting as a reduction strategy. *Practicum Psychologia*, 7(2), 1–17. <https://doi.org/10.4324/9781315454818-5>
- Uysal, B., Özçelik, G., & Uyargil, C. B. (2018). Bireysel iş yapılandırmanın sonuçları: bireysel iş yapılandırmanın psikolojik sermaye ve işe adanmışlık üzerindeki etkisinin değerlendirilmesi. *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 16(32), 651–666.
- van de Vijver, F., & Tanzer, N. K. (2004). Bias and equivalence in cross-cultural assessment: An overview. *Revue Européenne de Psychologie Appliquée*, 54, 119–135. <https://doi:10.1016/j.erap.2003.12.004>
- Yavuz, M., & Artan, İ. E. (2019). İş zanaatkârlığı (job crafting) kavramı: türkçe iş zanaatkârlığı ölçeği'nin geliştirilmesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi*, 20(1), 95–125. <https://doi:10.24889/ifede.404744>
- Worthington, R. L., & Whittaker, T. A. (2006). Scale development research: A content analysis and recommendations for best practices. *The counseling psychologist*, 34(6), 806–838.
- Wrzesniewski, A., & Dutton, J. E. (2001). Crafting a job: revisioning employees as active crafters of their work. *The Academy of Management Review*, 26(2), 179–201. <https://doi.org/10.5465/amr.2001.4378011>
- Zhao, J. L., Li, X. H., & Shields, J. (2020). Optimizing the relationship between job autonomy and knowledge workers' satisfaction: the roles of crafting and value congruence. *Asia Pacific Journal of Human Resources*. <https://doi.org/10.1111/1744-7941.12278>

İNTERNET KAYNAKÇA

Türk Dil Kurumu, 2021 Web Erişim: 21.08.2021 <https://sozluk.gov.tr/>

Leisure Crafting Scale Accepted and Rejected Item

	Accepted Item
Increasing structural leisure resources	I strive to gain more leisure activity experience.
	I strive to develop knowledge related to target leisure activities.
	I try to increase or improve leisure activity equipment.
	I work hard to upgrade or improve skills related to target leisure activities.
Increasing challenging leisure demands	I expand or adjust the scope of leisure participation to make it more challenging.
	I am willing to engage in leisure activities beyond my competence.
	I expect outstanding performance in my leisure participation.
	I proactively participate in challenging leisure activities.
Increasing social leisure resources	I expect to be inspired or encouraged by my leisure companions.
	I obtain advice from my leisure companions.
	I expect feedback about my performance from my leisure companions.
	I seek assistance regarding leisure decision making from my leisure companions.
Decreasing leisure barriers	I avoid injury during activity participation.
	I choose leisure activities that match my interests and abilities.
	I choose leisure activities that I can afford.
	During leisure participation, I strive to make myself less nervous.
Rejected item	
	I adjust my attitude for efficient leisure participation,
	I try to learn new things from leisure participation.
	I expect respect from my leisure companions.
	I actively build good relationships with my leisure companions.
	I am willing to meet challenges during leisure participation.
	I look for leisure companions with similar interests.
	I look for companions who can jointly engage in leisure activities with me.